

Mod sædvane – En historie om hvordan familieforestillinger blev forandret og etiske problematikker foldede sig ud

Birgitte Possing:

Mod Sædvane – En fortælling om at skabe liv

Strandberg Publishing, 2022, 272 s., 245 kr.

Af Stine Willum Adrian

Førsteamanuensis i sociologi, UIT, Tromsø Universitet og lektor i teknoantropologi Aalborg Universitet

En sommeraften i København 1977 overtaler Ninna Arbo en mand, hun møder på en café, til at donere sæd. Arbo vil have et barn, men hun er lesbisk og ønsker ikke at have sex med en mand. Og da den teknologiske udvikling har muliggjort, at man kan have sex uden at få børn, burde der i Arbos øjne også være mulighed for, at få barn uden sex.

Hjemmeinsemination er en lavpraktisk teknologi. På en bænk bag Helligaandskirken, udstyret med et lille glas og en plastiksprøjte, inseminerer Arbo sig selv. Arbo bliver gravid. Og som titlen på bogen lyder, er det *mod sædvane*. Selv blandt de kvindeaktivistiske og lesbiske grupper, som Ninna Arbo er en del af, er hendes beslutning og argument om, at et liv som lesbisk eller enlig kvinde også skal kunne inkludere børn, kontroversiel. Arbo får dog gennem sin åbenhed om og interesse i at debattere spørgsmålet inspireret andre kvinder til, at de selv kan skabe en familie uden en mand. Nogle af kvinderne spørger Arbo til råds, og det fører til, at hun starter en sædformidling.

Det er Ninna Arbo, der har opfordret Birgitte Possing til at skrive bogen *Mod Sædvane*. Det er et godt valg. Bogen er velresearchet. Possing er både en dygtig historiker og etnograf. Hun har brugt alle de historiske og etnografiske redskaber, som hun har ved hånden, og hun skriver ualmindeligt godt og medrivende. Hun har også insistere på at blive inkluderet i alle Arbos hemmeligheder. Det er Possing, der har vinklet historien og sat den i et kulturhistorisk perspektiv. Possing har haft den fordel, at Arbo har bidraget med adgang til det arkiv, hun byggede op over årene. Udover informationer om donorer indeholder arkiverne medieudklip og interviews med involverede parter, som Arbo selv udførte, da hun som ansat på Aarhus Universitet forskede på sædformidlingen. Derudover har Possing taget kontakt til en lang række af de mennesker, der var involveret i donationerne.

I *Mod Sædvane* fortæller Possing historien om, hvordan Arbos liv udvikler sig fra vendepunktet, hvor hun selv får barn, til det tidspunkt, hvor hun etablerer og kører sædformidlingen. Vi bliver

også inviteret ind i Arbos overvejelser om, hvordan sædformidlingen kan finde sted på en etisk, forsvarlig måde. At sætte børn i verden på nye måder, der bryder med eksisterende normer, kræver nye etiske overvejelser.

Arbo mener ikke, at biologisk slægtskab gør den enkelte til en forælder. Hun ønsker både en sikring af mødrenes ret til forældreskab uden indblanding fra donorenes side, og at donorerne bliver sikret anonymitet. Donorens anonymitet bliver derfor grundlaget for de regler, som hun skaber, og som donationerne beror på.

Donationen foregår anonymt. Hverken donor, forældre eller børn vil få mulighed for at kende hinanden, men ved sygdom kan informationer indhentes og formidles. Kvinderne skal derudover melde tilbage til Arbo, om de får et barn. Arbo laver fra starten et arkiv, der holder styr på, hvem der donerer til hvem, og hvem der bliver gravide.

Fra 1979 – 1996 formidler hun sæd. Det fører til 32 børn. Arkivets eksistens bliver helt centralt, da det i 80'erne viser sig, at mændene i det bøssekollektiv, hvor Arbo på daværende tidspunkt får sæd fra, er blevet smittet med hiv. Arbo får etableret et samarbejde med infektionsmedicinske læger på Rigshospitalet, og alle kvinder, der er blevet insemineret, bliver undersøgt. Ingen er blevet smittet.

Den lille hiv-historie, der gemmer sig i *Mod Sædvane*, viser sig at være illustrativ for det væld af etiske spørgsmål, der opstår i kølvandet på det frigørende familieprojekt. Det er dog bare én af de hændelser, der skaber etiske udfordringer, og som Arbo ikke kunne forudse. Et andet etisk spørgsmål opstår, da nogle af mødrene begynder at udfordre donoranonymiteten som hele sædformidlingen beror på. Det er de etiske spørgsmål, der opstår gennem årene, som Arbo står alene med. De tynger Arbo over tid, hvilket også er årsagen til, at hun stopper i 1996.

Vi er heldige, at Arbo deler sine mange og svære refleksioner om ansvar og de forandrede normer. Det viser sig nemlig, at være mange af de samme problematikker, som sundhedspersonalet, der er involveret i sæd og ægdonation, står overfor på fertilitetsklinikkerne og i sædbankerne i dag. Med udviklingen af kommercielle DNA-tests

og Facebook-grupper, hvor ildsjæle hjælper med at finde halvsøskende og donorer, er spørgsmål om anonymitet, gener og slægtskab slet ikke udtømt: For hvordan håndterer man ønsket om at kende sin donor fra personer med donorophav? Og hvordan skal sædbanker og klinikker forholde sig, når mødre ændrer holdning til anonymitet og mener, at genetik alligevel har betydning for slægtskab og identitetsopfattelse og af den grund vælger at søge aktivt efter donoren eller donorrelateret slægt til deres børn, trods de har anvendt en donor, der var anonym? Og hvordan tager man hensyn til de mænd, der har doneret sæd i den tro, at de kunne bevare deres anonymitet, for ikke at tale om hvilke hensyn man skal tage til donorenes partnere og børn?

Mod Sædvane er et aktuelt historisk dokument, der viser, hvordan vores reproduktive normer har været og stadig er under hastig forandring. Bogens aktualitet i Danmark gør, at det er velvalgt, at Possing har skrevet denne bog på dansk, formidlet til et bredt publikum. Dog synes det også at være svagheden ved bogen. Den bliver aldrig rigtig rammesat af den eksisterende litteratur på feltet eller sat i en international kontekst. For selvom Arbo var en pioner, og selvom hun har stået meget alene med sit projekt som sædformidler, så var hjemmeinsemination og sædformidling i kvinde- og sundhedskollektiverne i USA og England et kendt og velbeskrevet emne. Fra både USA og England findes der skriftlige beskrivelser af sædformidlinger, der ligner Arbos'. De børn, der blev skabt gennem hjemmeinsemination i 70'erne og 80'erne, gik tilmed under navnet "turkey baster babies". Deres skabelse blev betragtet som et aktivt modsvar til den medikalisering, der fandt sted gennem udviklingen af mere avancerede reproduktive teknologier. Hjemmeinsemination blev således også betragtet som en teknologi, der frigjorde kvinder fra lægevidenskab og patriarkatet.

Mod Sædvane er stadig et meget vigtigt bidrag til den danske reproduktionshistorie. Bogen fortæller en historie, der har manglet at blive foldet ud – en historie om Arbo, en vigtig pioner, der var en af de første til at skabe ændringer af familieforståelser i Danmark. Samtidig er bogen

eksemplarisk i den måde, at den på nuanceret vis bringer de etiske spørgsmål frem. *Mod Sædvane* sætter ansigt på de konkrete udfordringer, som alle involverede i donationsfeltet løber ind i (også

i dag), uanset om donationen finder sted ved hjælp af en lavteknologisk procedure som hjemmeinsemination med frisk sæd eller gennem in vitro fertilisation på en fertilitetsklinik.